

Μια αναρχική κριτική στην «Οριζοντιότητα»

risinggalaxy

Monday, June 22,
2015

Το άρθρο του Andrew Flood αποτελεί μια πολύ καλή αφορμή για σκέψη, γύρω από το ζήτημα των κινημάτων «Οριζοντιότητας» όπως έχουν αρχίσει σιγα-σιγά να αναφέρονται διεθνώς. Το κείμενο του Andrew Flood στα Αγγλικά, μπορεί να βρεθεί στον ιστοτόπο [Anarchist Writers](#).

Μια αναρχική κριτική στην «Οριζοντιότητα»

Η «Οριζοντιότητα» είναι ένας αναδυόμενος όρος, που χρησιμοποιείται για να περιγράψει τα κοινά χαρακτηριστικά των κινημάτων αντίστασης της τελευταίας δεκαετίας. Το κίνημα Occupy το 2011[1], ήταν μέχρι σήμερα το απόγειο τους, αλλά ο όρος «Οριζοντιότητα» φέρεται να προέρχεται από την εξέγερση στην Αργεντινή, μετά από την τραπεζική κρίση του 2001.

Η Μαρίνα Σίτριν[2], στο βιβλίο της σχετικά με εκείνη την εξέγερση, αναφέρει πως ο όρος (στα ισπανικά προφανώς) χρησιμοποιήθηκε για να περιγράψει τις συνελεύσεις εργασιακών χώρων, ανέργων και γειτονιών, που εμφανίστηκαν με σκοπό να σχηματίσουν «κοινωνικά κινήματα που αναζητούσαν την αυτοδιαχείριση, την αυτονομία και την άμεση δημοκρατία.»

Η Οριζοντιότητα είναι περισσότερο μια πρακτική παρά μια θεωρία, όπως λέμε, μιας και στα διάφορα κείμενα όπου χρησιμοποιείται ο όρος, έχει περιγραφεί ως πρακτική και όχι ως θεωρητικό ιδανικό. Είναι ευκολότερο να δούμε την

πρακτική στο πλαίσιο των κινημάτων βασισμένων σε συνελεύσεις που ήρθαν και παρήλθαν μετά την εξέγερση στην Αργεντινή. Ιδίως το κύμα των κινημάτων από το 2010 και μετά, στη Βόρεια Αφρική, τη Νότια Ευρώπη που έγιναν παγκόσμια στα τέλη του 2011 με το Occupy. Το κοινό χαρακτηριστικό όλων αυτών των κινημάτων, δεν ήταν μια συγκεκριμένη θεωρητική επικάλυψη αλλά η ανάπτυξη ενός συνόλου κοινών πρακτικών και ως ένα σημείο κοινών τρόπων για να βλέπεις το κόσμο. Χρησιμοποιώ τον αόριστο χρόνο αν και φυσικά υπάρχουν ακόμα τέτοια κινήματα, με τη τελευταία προσθήκη στο κοινό μοτίβο, αυτή του πάρκου Γκεζί[3] το περασμένο καλοκαίρι, αν και δεν υπήρχε μια μόνο συνέλευση. Επειδή δεν είναι επίσημοι οργανισμοί -ή ακόμα και θεωρητικά πλαίσια- υπάρχουν κυρίως στιγμιαία, ακόμα και αν στο ενδιάμεσο των στιγμών, υπάρχουν σχετικά μικρές ομάδες που συνεχίζουν να οργανώνονται κάτω από διάφορα λάβαρα. Αυτή είναι ταυτόχρονα η δύναμη και η αδυναμία τους.

Τα βασικά σημεία της Οριζοντιότητας.

Γράφοντας για το Occupy η Σίτριν[4], έφτιαξε τη λίστα με τα ακόλουθα χαρακτηριστικά που ισχύουν γενικά στα κινήματα Οριζοντιότητας.

- «Το άνοιγμα χώρων για τους ανθρώπους ώστε να δοθεί φωνή στις ανησυχίες και τις επιθυμίες τους, κι αυτό να γίνει

Ιστανμπούλ,καλοκαίρι 2013: Συνέλευση στο πάρκο Γκεζί.

με έναν άμεσο δημοκρατικό τρόπο.»

- «Οι άνθρωποι δεν αισθάνονται ότι εκπροσωπούνται από τις κυβερνήσεις τους, οι οποίες ισχυρίζονται ότι μιλούν εξ'ονόματος τους.»
- «Επιχειρούν να προεικονίσουν τη μελλοντική κοινωνία στις παρούσες κοινωνικές σχέσεις.»
- «Θέλουν περιορισμό της δύναμης των εταιριών ή ακόμα και την κατάργησή τους.»
- «Επέκταση της πρόσβασης στην κατοικία και την εκπαίδευση. Τερματισμό των προγραμμάτων λιτότητας και των πολέμων.»
- «Τροφή, νομική υποστήριξη και ιατροφαρμακευτική περίθαλψη.»

Με μια πιο κριτική ματιά στην Οριζοντιότητα και απαντώντας μερικώς στη Σίτριν, ο Ντέιβιντ Μάρκουσ [5] την αποσαφηνίζει ως «μέρος μια μεγαλύτερης μετατόπισης στη κλίμακα και το πεδίο της Δυτικής πολιτικής: Μια στροφή προς περισσότερο τοπικά και οριζόντια πρότυπα ζωής, ένα αυξανόμενο σκεπτικισμό απέναντι στους θεσμούς του κράτους και μια αυξανόμενη επιθυμία για την αναζήτηση μεγαλύτερων πεδίων προσωπικής ελευθερίας.» Ο χαρακτηρισμός «δυτική» είναι πιθανώς περιττός, μιας και τα κινήματα στην Αίγυπτο και την Τουρκία μοιράζονται πολλά από αυτά τα χαρακτηριστικά. Οι Μαρξιστές και οι νεορεφορμιστές τείνουν όλο και περισσότερο, να βλέπουν αυτές τις τάσεις ως πρόβλημα στην αντιπαράθεση με τον καπιταλισμό. Οι αναρχικοί από την άλλη τις καλοδέχονται ευρέως.

Οριζοντιότητα και Αναρχισμός.

Η Οριζοντιότητα περιέχει πτυχές που είναι παράλληλες με την αναρχική μεθοδολογία, ιδίως στην έμφαση για άμεση δημοκρατία και άμεση δράση. Περιλαμβάνει επίσης πτυχές, που μερικές φορές, λανθασμένα, περιγράφονται ως αναρχικές μέθοδοι. Συγκεκριμένα την λήψη αποφάσεων βάση συναίνεσης, που εισήχθη στη ριζοσπαστική πολιτική μέσω της επιρροής των Κουάκερων στο κίνημα ειρήνης των 60'ς[6]. Όμως οι περισσότεροι συμμετέχοντες ξεκινούν αγνοώντας αυτούς τους ιστορικούς δεσμούς, και τα μέλη του Κινήματος Αλληλεγγύης Εργατών(WSM)[7], που ενεπλάκησαν στο Occupy, ανακάλυψαν πως οι συμμετέχοντες πολλές φορές φαντάζονταν πως αυτές οι μέθοδοι ήταν εντελώς νέες έννοιες, που ανακαλύπτονταν αυτοστιγμεί από τους ίδιους. Δηλαδή είχαν άγνοια των ιστορικών πειραματισμών, μέσω των αναρχικών και άλλων κινήματων, που προϋπήρξαν των δικών τους. Στο πλαίσιο τουλάχιστον της εμπλοκής κάποιων από εμάς με το Occupy, αυτό αποτέλεσε μια σημαντική αδυναμία. Για να γίνει μια συνέλευση αποτελεσματική, απαιτείται μια συγκεκριμένη ποσότητα προσπάθειας και ικανοτήτων. Η επαναανακάλυψη τους από το τίποτα είχε ως αποτέλεσμα την εμφάνιση των προβλημάτων της «τυραννίας απουσίας δομών»[8]: την τάση να επικρατούν οι πιο ηχηρές φωνές, τις δυναμικές του τραμπουκισμού, τον σεχταρισμό και διάφορα παιχνίδια δύναμης να συμπληρώνουν το κενό. Αναπόφευκτα αυτά αναπαράγουν τα πρότυπα της πατριαρχικής, ρατσιστικής κοινωνίας μας. Αν αφεθούν χωρίς έλεγχο οι συζητήσεις τείνουν να κυριαρχούνται εξολοκλήρου από λευκούς άντρες, που έχουν την άνεση να παίζουν, τον προσδοκώμενο για αυτούς, έμφυλο ρόλο. Σε κάποια μέρη αυτό παρήγαγε τόσο νοσηρές δυναμικές, που επέτρεψε -στη μετά το Occupy εποχή- σε αυταρχικές δυνάμεις όπως το Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα(SWP)[9], να ισχυρίζονται πως γενικά ο οριζόντιος τρόπος λήψης αποφάσεων, οδηγεί σε τέτοιες καταστάσεις και άρα «δεν είναι πράγματι δημοκρατικός».

Η μεγαλύτερη αδυναμία ίσως αυτών των οριζόντιων κινήματων είναι πως είτε στερούνται μιας ταξικής ανάλυσης, όπως στη περίπτωση του πάρκου Γκεζί, ή την αντικαθιστούν με μια ακατέργαστη, γύρω από τις έννοιες «πλούτος», «διαφθορά», «εταιρίες», που με ευκολία οδηγείται από μόνη της σε συνωμοσιολογικές και ρεφορμιστικές προσεγγίσεις της πάλης για αλλαγή. Αυτό τείνει να υποβιβάζει το τι είναι λάθος στη λογική του «κακοί άνθρωποι παίρνουν κακές αποφάσεις» και στην ιδέα πως αν όλα αυτά έρθουν στο φως, θα έρθει η αλλαγή.

Το ιδεολόγημα του «1%» θα μπορούσε να είναι ένα χρήσιμο σημείο εκκίνησης για την εξήγηση της έννοιας του καπιταλισμού και της ύπαρξης των τάξεων, ώστε να αλλάξουν οι άνθρωποι και να μην βλέπουν τη φτωχή γειτονιά μερικούς δρόμους πιο κάτω, ως «πρόβλημα». Μπορεί όμως να είναι και η αφετηρία για μια συζήτηση για το πώς οι Ρόθτσιλντ ελέγχουν το κόσμο μέσω μυστικών συναντήσεων στη λέσχη Μπίλντεμπεργκ και μας ψεκάζουν από αεροπλάνα με χλώριο.

Όπως διαπιστώθηκε στο κίνημα Occupy, η αμφισβήτηση αυτών των ιδεών και των αντίστοιχων του Freeman[10],

γίνεται αρκετά κουραστική όταν δεν έχεις τη βοήθεια της ιστορικής παράδοσης της αριστεράς ως κοινό σημείο αναφοράς, από το οποίο μπορείς γρήγορα να τις καταδείξεις ως τις πιο πρόσφατες εμφανίσεις παλιών -και συνήθως αντισημιτικών- θεωριών συνομωσίας.

Το ζήτημα της νίκης.

Η Οριζοντιότητα διαφέρει επίσης από τον Αναρχισμό, στο ότι δεν έχει ούτε ένα όραμα για το με τι θα μοιάζει μια ελεύθερη κοινωνία ή για το ποιά διαδικασία θα μας πάει από το ένα σημείο στο άλλο. Δεν εννοώ με αυτό κάποιο λεπτομερές σχέδιο. Είμαι αρκετά σκεπτικός για την αξία ενός μικρού αριθμού ανθρώπων, που αφιερώνουν χρόνο στο να σχεδιάζουν ένα μέλλον για ολόκληρο το κόσμο σε ένα τέτοιο επίπεδο λεπτομέρειας. Εννοώ το επίπεδο της λεπτομέρειας της εικόνας που μοιράζονται οι αναρχικοί για ένα κόσμο όπου συνελεύσεις εργατών σε χώρους δουλειάς και συνελεύσεις γειτονιάς, παίρνουν τον έλεγχο και τη διαχείριση των κοινοτήτων. Δεν χρειάζεται να είναι λεπτομερής η εικόνα αυτή, για να είναι ολοφάνερα διαφορετική από την εικόνα του κόσμου που ζούμε σήμερα. Οι αναρχικές διαδικασίες για να φτάσουμε από το «εδώ» στο «εκεί», τείνουν να περιλαμβάνουν τη διαδικασία της μαζικής συμμετοχής (π.χ. συνδικαλιστικές ενώσεις), ακολουθούμενη από μια στιγμή εξέγερσης, εικονιζόμενη κάποιες φορές σαν μια γενική απεργία, κάποιες άλλες σαν τον ένοπλο πληθυσμό στο δρόμο, στη πραγματικότητα πιο συχνά σαν ένα μείγμα και των δύο.

Ενώ υπάρχουν πολλά που θα μπορούσαν να ειπωθούν γύρω από αυτό – ακόμα και το κατά πόσο είναι βιώσιμες οι ένοπλες εξεγέρσεις στην εποχή του πολεμικού ελικόπτερου- είναι καθαρά μια στιγμή μετασχηματισμού που μπορούμε να τη φανταστούμε. Με τι θα έμοιαζε αυτή η στιγμή στην Οριζοντιότητα; Με τι θα έμοιαζε η νίκη; Η Οριζοντιότητα διαχωρίζει επίσης τη θέση της και είναι συχνά εχθρική στην ιδέα μιας επίσημης επαναστατικής οργάνωσης. Έχοντας δει στο πέρασμα του χρόνου, πως τα επαναστατικά κινήματα τείνουν να αλληλεπιδρούν με τα κοινωνικά κινήματα, μπορούμε να κατανοήσουμε τους λόγους για τους οποίους γίνεται αυτό, και στο κίνημα Occury αποφασίσαμε να σεβαστούμε τις απαγορεύσεις των σημαίων πολιτικών οργανισμών και τις πωλήσεις εφημερίδων, στα δρώμενα γύρω από αυτό. Η τεχνολογία έχει κάνει εφικτή αυτή τη προσέγγιση, παράλληλα με την προσπάθεια για την οικοδόμηση μαζικών κινήματων για την αλλαγή. Όταν μεμονωμένα άτομα ήθελαν τέτοια κινήματα να αναδυθούν, έπρεπε να συνεργαστούν με επαναστατικές οργανώσεις γιατί ήθελαν πρόσβαση στους πόρους των οργανώσεων, στις εκδόσεις τους και στα δίκτυα επικοινωνίας τους. Τα κόμματα το ήξεραν αυτό και έτσι δεν χρειάζονταν να τροποποιήσουν τη συμπεριφορά τους, στη βάση της συσσωρευμένης αρνητικής εμπειρίας. Αντιθέτως, μερικές οργανώσεις όπως το Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα(SWP) μετέτρεψαν σε μια προχωρημένη μορφή τέχνης την απομόνωση όσων αρνούσαν να ανεχθούν αρνητικές συμπεριφορές. Αλλά αυτή η περίοδος φαίνεται να έχει τελειώσει την ώρα που διάφορα εργαλεία του διαδικτύου και οι κινητές επικοινωνίες, έχουν αποδυναμώσει σημαντικά το δεσμό μεταξύ μαζικών οργανώσεων και μαζικής επικοινωνίας. Το κόμμα παλαιού τύπου ξοδεύει το συσσωρευμένο κεφάλαιο του για να αντισταθεί σε αυτή τη διαδικασία και έχει ως αποτέλεσμα να αρχίζει να διαλύεται, όσο οι στρατολογήσεις στερεύουν και τα χρήματα τελειώνουν. Σε ακραίες περιπτώσεις αντιμετωπίζει την εχθρότητα από τα έξω και την εξέγερση από τα μέσα, όταν τα ίδια του τα μέλη χρησιμοποιούν αυτές τις νέες τεχνολογίες για να παρακάμψουν τις επικοινωνίες γύρω από την επίσημη ηγεσία.

Ο Αναρχισμός έχει μια διαφορετική προσέγγιση απέναντι και στην οριζοντιότητα και στη μορφή «κόμμα». Η αναρχική οργάνωση ήταν προφανώς και μια εξεύρεση λύσεων στην ανάγκη για μαζική επικοινωνία, αλλά προέκυψε και ως αναγνώριση της ανάγκης για μετάδοση μαθημάτων στο χρόνο και το χώρο με ένα τρόπο που θα εξασφάλιζε ότι θα έφταναν και ότι θα ήταν αξία εμπιστοσύνης. Και της ανάγκης για μια κοινή πλατφόρμα γύρω από την οποία θα μπορούσε να χτιστεί η αλληλεγγύη από απόσταση και από διαφορετικές εμπειρίες και κουλτούρες.

Από τη περίοδο του Occury είχα συζητήσεις με αναρχικούς, που είχαν εμπλακεί πιθανότατα σε είκοσι διαφορετικά Occury της περιοχής και σε γενικές γραμμές μοιράζονται τις πολιτικές αντιλήψεις του WSM. Όλες αυτές οι συζητήσεις γρήγορα κατέληξαν σε ένα βαθύ επίπεδο κριτικής, γιατί ήταν απλό για εμάς να καθορίσουμε γρήγορα τον πολιτικό και οργανωτικό μας κοινό τόπο.

Μεταρρύθμιση μέσω ταραχών και κοινοβουλευτισμού.

Ο Πωλ Μείσον [11] γράφει πως «η δύναμη των κινημάτων Οριζοντιότητας είναι πρωτίστως η ικανότητα να τα αντιγράφουν άνθρωποι που δεν ξέρουν τίποτα από θεωρία και δευτερευόντως η επιτυχία τους στο γκρέμισμα των ιεραρχιών που ψάχνουν να τα οικειοποιηθούν. Είναι εκτεθειμένα σε ένα μωσαϊκό ιδεών με ένα τρόπο που τα δομημένα, δύσκολα στη κατάκτηση της γνώσης κινήματα των δεκαετιών του εβδομήντα και του ογδόντα, δεν επέτρεπαν(...).

Το μεγάλο ερώτημα για τα κινήματα Οριζοντιότητας είναι το ό,τι όσο δεν αρθρώνεις λόγο ενάντια στους ισχυρούς, κάνεις βασικά αυτό που κάποιος αποκαλέσε «μεταρρύθμιση μέσω ταραχών: ένας τύπος με κουκούλα πάει φυλακή για ένα χρόνο προκειμένου ένας τύπος με κουστούμι να περάσει το νόμο του από το κοινοβούλιο.» Ο Μείσον τώρα, θέλει να αναπτύξει αυτό το επιχείρημα, για τη δημιουργία ενός νέου συνδικαλιστικού κόμματος – κάπως ωμά- στην παράδοση του De Leon[12] ή του James Connolly[13]. Δηλαδή έναν ευρύ εκλογικό σχηματισμό που θα προμηθεύσει στην οριζοντιότητα το όραμα μιας νέας κοινωνίας και την εκλογική μέθοδο που είναι απαραίτητη για να το πραγματώσει. Δεν είναι κάτι με το οποίο θα συμφωνούσαμε. Αλλά έχει ένα δίκιο σχετικά με τη «μεταρρύθμιση μέσω ταραχών.» Η Οριζοντιότητα χωρίς όραμα και μέθοδο για την επανάσταση, απλά παρέχει το «κρέας για διαδηλώσεις», πίσω από το οποίο μια κυβέρνηση θα έρχεται να αντικαταστήσει αυτή που φεύγει. Αυτό είναι πράγματι ένα από τα μαθήματα των εμπειριών στην Αργεντινή το 2001. Το σύνθημα «να φύγουν όλοι» σήμαινε πως η μια κυβέρνηση έφευγε μετά την άλλη, αλλά μετά από κάποιο διάστημα η σταθερότητα αποκαταστάθηκε και νέες σταθερές κυβερνήσεις ήρθαν στην εξουσία και παρέμειναν εκεί. Ο βασικός τρόπος για να το κατανοήσουμε αυτό, είναι να καταλάβουμε πως η Οριζοντιότητα όπως δομήθηκε δεν διαθέτει ισχύ, εκτός από την ισχύ των μεμονωμένων σωμάτων που στέκονται μπροστά στο κίνδυνο. Ίσως για αυτό συχνά, αναδύεται αυθόρμητα ο γυμνισμός ως τακτική. Ο Αναρχισμός έχει εκφράσεις ισχύος με τη μορφή της γενικής απεργίας ή του ένοπλου λαού. Η ισχύς της Οριζοντιότητας αποτελείται από μάζες που κινητοποιούνται για να καταλάβουν χώρους και να αποκλείσουν οδούς. Στην Αργεντινή η ισχύς των συνελεύσεων ανέργων προέρχονταν μόνο από τους αποκλεισμούς οδικών αρτηριών που σταματούσαν το εμπόριο. Με τη περίπτωση του Occupy Wall Street η πρόθεση για αποκλεισμό της γέφυρας του Μπρούκλιν ήταν ένα καθοριστικό γεγονός, όπως ήταν και οι προσπάθειες να αποκλειστεί η ίδια η Wall Street. Όσο διατηρούνται οι αριθμοί των συμμετεχόντων τόσο αυτές οι τακτικές είναι ισχυρές, αλλά είναι τακτικές διαμαρτυρίας και όχι μετασχηματισμού. Αυτό που ο αναρχισμός προσφέρει σαν μια εναλλακτική στην Οριζοντιότητα, είναι ένα όραμα και μια μέθοδο που δεν ακολουθεί απλά το διαρκώς ανακυκλούμενο πρότυπο μιας κυβέρνησης που την ακολουθεί μια άλλη.

Έχουμε μια αίσθηση για το πως μπορεί να είναι η νίκη, ακόμα και αν η οδός που θα μας οδηγήσει σε εκείνο το σημείο -από αυτό που είμαστε τώρα- μένει να ανακαλυφθεί.

AndrewNFlood

<https://twitter.com/andrewflood>

<https://www.facebook.com/andrewnflood>

Μετάφραση risinggalaxy

Σημειώσεις.

[1] Το κίνημα «Καταλάβετε τη Wall Street» (Occupy Wall Street) ξεκίνησε στις 17 Σεπτεμβρίου 2011, στη περιοχή της Wall Street της Νέας Υόρκης. Το αρχικό κάλεσμα είχε κάνει το περιοδικό αντικουλτούρας Adbusters, αλλά σύντομα πλαισιώθηκε και από πολιτικές και κοινωνικές ομάδες και συλλογικότητες, κυρίως από τον χώρο της αμερικάνικης Νέας Αριστεράς και των αναρχικών.

Περισσότερα στο http://en.wikipedia.org/wiki/Occupy_Wall_Street , και στο βιβλίο του David Graeber, «The Democracy Project». Στα ελληνικά: David Graeber «Το δημοκρατικό σχέδιο», εκδόσεις Λιβάνη.

[2] Το βιβλίο της Marina Sitrin «Οριζοντιότητα» έχει μεταφραστεί από την Συνέλευση για την Κυκλοφορία των Αγώνων[ΣΚΥΑ] και μπορείτε να το βρείτε σε pdf εδώ: <http://www.anarxeio.gr/contents/view/orizontiothta-fones-la-khs->

[3] Περισσότερα για την «κομμούνα του Πάρκου Γκεζί»-όπως ονομάστηκε από τους συμμετέχοντες- αλλά και για εκτενή παρουσίαση της Τουρκικής πραγματικότητας γύρω από την Ιστανμπούλ αλλά και τα κινήματα της γειτονικής χώρας στο:

Ιστανμπούλ, η πιο όμορφη πόλη – Ο εξεγερμένος κοινός χώρος – Χωρική ανάλυση της εξέγερσης του πάρκου Γκεζί(Μάιος – Ιούνιος 2013), των εκδόσεων Urban Anarchy.

Μπορείτε να κατεβάσετε το pdf εδώ: urbananarchy.gr

[4] Όλο το άρθρο της Marina Sitrin, όπως δημοσιεύτηκε στο περιοδικό Dissident:
<http://www.dissentmagazine.org/article/horizontalism-and-the-occupy-movements>

[5] Εκτενής κριτική στην Οριζοντιότητα από τον David Marcus , όπως δημοσιεύτηκε στο περιοδικό Dissident:
<http://www.dissentmagazine.org/article/the-horizontalists>

[6] Μια εκτενή παρουσίαση και ιστορική καταγραφή της συναίνεσης, ως τρόπου λήψης αποφάσεων μπορεί να βρει κανείς στο : <http://rhizomenetwork.wordpress.com/2011/06/18/a-brief-history-of-consensus-decision-making/>

[7] Κίνημα Αλληλεγγύης Εργατών(Workers Solidarity Movement-WSM). Αναρχική οργάνωση στην Ιρλανδία. Δημιουργήθηκε τη δεκαετία του '80. Περισσότερα στο: <http://www.wsm.ie/c/about-workers-solidarity-movement>

[8] Ο συγγραφέας αναφέρεται στο φαινόμενο, όπως αυτό ορίστηκε από τη πασίγνωστη(στους αναρχικούς κύκλους) ομώνυμη μπροσούρα.

Μπορείτε να βρείτε τη μπροσούρα μεταφρασμένη στα ελληνικά, σε pdf εδώ: <http://www.anarxeio.gr/contents/view/h-tyrannia-ths-apoysias-domon>

[9] Περισσότερα για το Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα (Τροτσκιστές) στο λήμα της wikipedia:
[http://en.wikipedia.org/wiki/Socialist_Workers_Party_\(UK\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Socialist_Workers_Party_(UK))

[10] Ιστοτόπος αποκρυφισμού με θεωρίες συνωμοσίας. Ένα από τα αγγλοσαξονικά ανάλογα του «δικού μας» Λιακόπουλου. <http://freemantv.com>

[11] Πωλ Μέισον, διάσημος βρετανός δημοσιογράφος του BBC παλιότερα και τώρα του Channel 4. Κάλυψε πολλές από τις ταραχές που σημειώθηκαν μετά το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης του 2008, σε διάφορες χώρες. Το βιβλίο του κυκλοφορεί στα ελληνικά: Πωλ Μέισον – Ο κόσμος σε εξέγερση, εκδόσεις Δίαυλος.

[12] Daniel De Leon(1852-1914) Μαρξιστής θεωρητικός και συνδικαλιστής. Περισσότερα στο λήμα της wikipedia :
http://en.wikipedia.org/wiki/Daniel_De_Leon

[13] James Connolly(1868-1916) Ιρλανδός Σοσιαλιστής και συνδικαλιστής. Περισσότερα στο λήμα της wikipedia:
http://en.wikipedia.org/wiki/James_Conolly